

mejsky, které pocházejí rovněž z Ischie z VIII. stol. př. Kr., tedy z doby, do které se klade vznik nejstarších řeckých nápisů z této lokality. Zdá se velmi pravděpodobné, že se na založení osady v Lacco Ameno podíleli také Semité hledající nová sídla v centrálním Středomoří (srov. jejich obchodní zájmy v Kartágu, na západní Sicílii, a na Sardinii).

Exkurz B, str. 189-199, nás seznamuje a podrobně komentuje 7 nápisů z Eretrie, jedné z mateřských obcí eubojských kolonistů na Ischii, dále 10 nápisů z lokality Lefkandi, rovněž na Euboji a jeden nápis z lokality Al Mina, obchodní stanice eubojských Řeků na předoasijském pobřeží při řece Orontu.. Pozoruhodný je zvláště delší (třířádkový nápis) z Eretrie, který vykazuje jisté paralely s Nestorovým pohárem. Autorem tohoto exkurzu je A. Bartoněk.

Exkurz C, str. 201-204, je věnován třem nápisům z Kýmy, osady rovněž založené kolonisty z Eretrie, podle nejnovějších názorů již kolem r. 770 př. Kr. (B. D'Agostino, přednáška v Brně v, r. 1999). Autorem tohoto exkurzu je G. Buchner.

Exkurz D, str. 204-205, je věnován mimořádně archaickému řeckému nápisu z Gabii v Latii (ca 770 př. Kr.; jde zřejmě o nejstarší dosud známý alfabetský řecký nápis). Autorem exkurzu je A. Bartoněk.

Práci uzavírá rozsáhlá bibliografie 205-211, dále obrazová příloha (fotografie, faksimilia větších rozměrů), zachycující znova všechny nápisy, str. 212-228; následují technické dodatky a rejstřík, str. 229-237, pořázený a uspořádaný H. D. Pohlem a M. Malzahnovou.

Recenzovaná publikace je prvním uceleným vydáním nejstaršího souboru starořeckých alfabetských nápisů, na nejvyšší odborné i technické úrovni a v bezprostředních souvislostech s analogickými řeckými i semitskými nápisy z téže doby. Publikace velmi dobře ilustruje složitou problematiku archaických epigrafických dokladů a dovoluje čtenáři utvořit si komplexní obraz o počátcích, funkci a šíření řecké alfabety zejména v centrálním Středomoří.

Daniela Urbanová

DVĚ PUBLIKACE ANTONIA STRAMAGLIA:

Mladý klasický filolog (nar. 1967) z univerzity v italském Cassinu Antonio Stramaglia vydal v r. 1999 v nakladatelství Levante Editori — Bari, a to v řadě „Le Rane“, knihu *Res inauditae, incredulae* s podtitulem *Storie di fantasmi nel mondo greco-latino*. Tato obsáhlá práce, zahrnující 435 stran textu i rozsáhlou bibliografii (str. 439–516) a indexy (str. 517–547), vyšla za přispění univerzity v Cassinu a představuje výsledky pečlivé invenční analýzy velkého množství řeckých i římských autorů (srov. index na str. 525–547), ale i nově objevených papýrových zlomků a vyobrazení na vázách. Pokud jde o chronologický záběr, Stramaglia zkoumá antickou literaturu v celém rozsahu až po její vyústění do křesťanské literatury. Autor se důkladně zabývá tematikou spadající do oblasti tzv. iracionální literatury, čerpající ze světa přízraků (tzv. „ghost-stories“), které doposud nebyla věnována systematická pozornost, jak se o tom čtenář může poučit v rozsáhlém úvodu na str. 5–117, nadepsaném *Fantasmi e loro storie nel mondo greco-latino*. Stramaglia zde probírá fenomén přízraků v úzkém slova smyslu („nepokojní“ mrtví; duchové — hrdinové, démoni; zjevování přízraků: Ōnar a Ūpar („sen“ a „skutečný jev“); „spontánní“ zjevování a vyvolávání přízraků; popis přízraků: vzezření, hmotnost a nehmotnost, hlas, okamžik zjevení atd.). Druhá část tohoto oddílu je věnována literárním zpracováním příběhů o přízracích a je uvedena známou pasáží

z Gellia, v níž se hovoří o velkém množství příběhů označených termínem „mirabilia“, které sám Gellius přečetl. Stramaglia při této příležitosti cituje také úryvek z Origena (*Contra Celsum* V 57). Velkou pozornost věnuje autor období helénistickému, kdy se právě začíná silně projevovat zájem o tento narativní žánr, a poté přechází ke studiu literatury o „podivuhodných jevech“ v Římě. Zde zaujme studie o úloze filozofie na tomto poli, stejně jako úvaha, zda existoval zvláštní druh románu s hororovou tematikou, či pojednání o formách šíření těchto vyprávění, o jejich zachování, příp. ztrátách, i o úloze školy při „spotřebě“ zmiňované literatury.

Vynalézavé a promyšlené je také samotné autorovo rozdělení celé práce na jednotlivé kapitoly i jejich další detailnější členění, jako např. pobožené „domy“ (kap. I 119–183), „děsy v lázních“ (kap. II 185–213), „smrt milenců“ (kap. III 215–292), „hroby bez těl“ (kap. IV 293–337) či „válečné přízraky“ (kap. V 339–435). U všech kapitol se Stramaglia opírá o texty antických autorů, které v řadě případů podrobil kritické revizi. Paralelně s textem pak uvádí úzkostlivě pečlivý italský překlad. A tak před námi defilují nejen vybrané pasáže z autorů, jako byli Plautus, Plinius, Lúkiános, Gregorius Magnus, Suetonius, Plútarchos, Eunapios, Pseudo–Proklos, Flegón Trallianos, Proklos, Filostratos, Pseudo–Quintilianus, Xenofón z Efesu, Pausanias, ale i fragmenty z Lolliána — POxy 1368 (Pack² 2620) či fragmenty z PMich inv. 5 (Pack² 2636) + PLitPalauRib 26.

Na velké množství dalších antických autorů pak Stramaglia odkazuje buď přímo v textu, nebo v bohatém poznámkovém aparátu, vzorovým jak pro bohatství dokladů antické a moderní odborné literatury, tak i pro celkové zpracování, neboť leckterá z poznámek by mohla být samostatnou studií. Zapotřebí je vyzvednout i technické zvládnutí náročného textu, za což patří pochvala vydavatelství Levante.

Druhou publikací Antonia Stramaglii, která vyšla v r. 1999, je vydání Pseudo–Quintilianova spisu *Maiores* 8, pod názvem [*Quintiliano*] *I gemelli malati: Un caso di vivisezione (Declamazioni maggiori, 8)*, Edizioni dell' Università degli Studi di Cassino 1999, stran. 147, úvod pořídil Lorenzo Greco.

Quintilianovi se připisovala řada deklamací (*Maiores* i *Minores*), které však byly vesměs dílem jeho žáků, a již on sám se za svého života k tomuto problému vyjadřoval (*Ist. or.*, VII 2, 24: „*Nam ceterae quae sub nomine meo feruntur, negligentia excipientium in quaestum notariorum corruptae, minimam partem mei habent.*“). Stramagliovo vydání osm z deklamací, označených jako *Maiores*, je součástí rozsáhlejšího výzkumného projektu, jímž se zabývá Dipartimento di filologia e storia na univerzitě v Cassinu. (Podotkněme, že A. Stramaglia věnoval v minulosti svou pozornost i Pseudo–Quintilianově 10. deklamaci sbírky *Maiores* nazývané *Sepulcrum incantatum*; srov. k tomu Stramagliovu studii z r. 1996–7.) Cílem zmíněného projektu je připravit kompletní překlad díla *Maiores* založený na kritickém vydání latinského textu a opatřený syntetickým, přitom však důkladným poznámkovým aparátem.

Stejnému cíli je podřízena i recenzovaná publikace A. Stramaglii. Úvodní slovo od L. Greca na str. 3–21 nás seznamuje s širokou problematikou 8. deklamace, v níž se pojednává o tom, jak malá dvojčata současně onemocní a lékaři jsou bezmocní — až na jednoho, který navrhuje podrobit jedno z dvojčat vivisekci, poznat, o jakou nemoc jde, a zachránit tak druhé dvojče. Otec souhlasí, matka ho však za to pohání k soudu. L. Greco se zamýšlí nad skutečností, že anonymní autor 8. deklamace zaujímá k vivisekci stejně odmítavý názor jako empirikové, zdůrazňuje úctu, kterou dvojčata jako malý přírodní zázrak v Římě požívala, a analyzuje rétorickou strukturu 8. deklamace

(exordium, I narratio, argumenta, II narratio, argumenta, epilogus). Autor úvodu upozorňuje na styčné body mezi 8. a 5. deklamací („Aeger redemptus“).

Jádrem knihy je však publikovaný latinský text 8. deklamacce (opírající se v podstatě o vydání Håkansonova z roku 1982), opatřený paralelně vytištěným překladem na str. 46–91 (jde o první italský moderní překlad), kterému předchází Stramagliovy „poznámky k textu“ (23–43). Následuje obsáhlý fundovaný komentář (125 poznámek na str. 93–139), prokazující nejen Stramagliovu hlubokou znalost dané problematiky, ale i — jak je to u Stramaglii obvyklé — jeho důkladnou sčtetlost ve starší i moderní odborné literatuře (srov. bibliografický přehled na str. 141–146). Úroveň překladu do italštiny nejsem s to kompetentně posoudit, jeví se mi však mimořádně přesný a výstižný. Zsvěcené Poznámky k textu (Nota al testo) jsou věnovány otázce autorství, antickým svědectvím o analyzovaném díle a pozdější tradici i dalším informacím. Komentář slouží v první řadě k pochopení samotného nejednoduchého textu, textově kritickými otázkami se Stramaglia zabývá jen tam, kde se nedrží Håkansonova vydání. Předkládaná publikace je nepochybně přínosem nejen pro dějiny římské literatury, ale je zajímavá i pro odborníky zabývající se dějinami lékařství.

Obě Stramagliovy práce svědčí o autorově velké péli a sčtetlosti v řeckých i latinských autorech, v příslušné moderní odborné literatuře, ale i o schopnosti dobře zvládnout metodologii odborné práce.

Dagmar Bartoňková

DAS GRIECHISCHE SATYRSPIEL. Herausgegeben von Kraus Krumeich, Nikolaus Pechstein und Bernd Siedensticker. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1999 (676 stran + obrazové přílohy).

B. Seidensticker, profesor klasické filologie na Freie Universität v Berlíně, spolu s mladými vědeckými pracovníky, klasickým filologem N. Pechsteinem, působícím rovněž v Berlíně (a to jak na Freie Universität, tak zároveň na Humboldt–Universität), a klasickým archeologem R. Krumeichem z univerzity v Mnichově, vydali v r. 1999 v řadě Texte zur Forschung, B. 72, v nakladatelství Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, záslužnou a užitečnou práci Das griechische Satyrspiel. Na obsáhlém díle o 676 stranách se svými příspěvky podílelo kromě zmíněné autorské trojice i dalších deset spolupracovníků.

Knihou poprvé poskytuje úplný přehled o veškerém filologickém i archeologickém materiálu, na němž spočívají naše současné vědomosti o řeckém satyrském dramatu, nejméně známém dramatickém žánru starého Řecka. Při předvádění tragédií bylo satyrské drama užíváno jako veselá dohra a zřejmě sloužilo — vedle své funkce v dionýsovském kultu — především k emocionálnímu odlehčení od hrůz tragédie.

Úplně máme doloženo jen jedno satyrské drama, a to Eurýpidovu hru Kyklóps, avšak i od obou dalších velkých tragiků 5. stol. př. n. l. Aischyla a Sofoklea, stejně jako od jejich současníků a následovníků, se zachovalo mnoho, zčásti rozsáhlých fragmentů, které dohromady poskytují diferencovaný obraz onoho velmi zajímavého dramatického žánru.

Po důkladném filologicko literárním úvodu o formě, podstatě a historii satyrského dramatu (1–40) z pera B. Seidenstickera, který se satyrskému dramatu věnuje již delší dobu, a po archeologic-